

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертацията на Галин Неделчев Дурев

"Геополитически аспекти в стратегията за национална сигурност на Руската Федерация до 2020 г. - доктрина и реалност"

Дисертацията на Галин Дурев "Геополитически аспекти в стратегията за национална сигурност на Руската Федерация до 2020 г. - доктрина и реалност" се състои от три глави, увод и заключение. Дисертантът е използвал обемна по количество литература, в която фигурират основните публикации и изследвания по темата. Дисертацията е посветена на тема с висока актуалност и отразява съществен аспект от трансформацията на настоящата система на международни отношения от епохата на либерален консенсус през 90-те години и началото на нашия век към епоха на възродено геополитическо съперничество, нестабилност и хаотично развиващи се международни кризи.

Дисертантът е успял да проучи сериозен обем от научна литература и свързани с темата конкретни политически анализи като основа за развитието на своята теза. Галин Дурев е демонстрирал своите професионални умения като политолог за анализ и структуриране на дисертационния труд по стандартите на едно задълбочено академично изследване. Целите и задачите на изследването са добре формулирани и осъществени в рамките на този подход, който дисертантът е избрал за развитие на своята теза.

Авторът формулира основните методи, които е изследвал за реализиране на изследването - в рамките на един интердисциплинарен подход той използва историческия метод, анализ на съдържанието на стратегически документи в сферата на сигурността, сравнителен анализ, системен анализ, структурно-функционален анализ, геополитически анализ и факторен анализ. Дисертантът демонстрира добра професионална култура, ерудиция и компетентност по темата. В своята съвкупност, качествата на дисертационния труд отговарят на стандартите за присъждане на Галин Дурев на научната степен "доктор по политология".

Първата глава от дисертацията е посветена на основни теоретични въпроси и интерпретации на мястото на Русия в международната система - преди всичко през последното десетилетие. Направен е обзор на специфично руските приложения на теорията на политическия реализъм като основно направление в теорията на международните отношения. Авторът подробно анализира геополитическия метод и неговото приложение в дефинирането на стратегията за национална сигурност на РФ. При прилагането на геополитическия метод авторът изпада в известно увлечение към неговите интерпретации в днешната академична и политическа среда на Русия, в която идеологическите приоритети и увлечения на руската политическа класа оказват силно структуриращо въздействие върху методите и изводите на геополитическите интерпретации на съвременния свят.

Ако приемем тезата за геополитиката като едно специфично пресичане на държава, география и общество, в руската интерпретация на съвременните геополитически реалности обществото практически отсъства. Динамиката на обществените процеси на промяна, формирането на нови нации и национални държави, съдържанието на

постимперското развитие в обществата, наследили СССР са твърде бледо представени в днешната геополитическа палитра на изследване в Русия, а оттам са повлияли отчасти и балансите на самата дисертация. Когато говорим за геополитически анализ в Русия през последните три десетилетия не можем да не отбележим специфичния принос към тази сфера на Александър Дугин, чиято теория е разгледана в дисертационния труд. За Дугин геополитическата поляризация между Евразия и Запада е израз на цивилизационна несъвместимост, при която Русия не се нуждае от модернизация, а трябва да се придържа към основанията на своята традиция - традиционализъм, да се уповава на своята уникалност и да се стреми към реализацията на специфичната си мисия. Тази поляризираност на разделението прави трудно внасянето в "лимитрофа" пълноценно присъствие на нацията, на обществото, на реалностите на националната модернизация на страните от постсъветското пространство.

Втората глава разглежда стратегията за национална сигурност на РФ до 2020 г. като "манифест за завръщане в геополитическата игра". Тази част от текста също се отличава със сериозен и задълбочен анализ и пълноценно изведени заключения. Тук отново би могло да се отбележи прекалено силното доверяване на дисертанта на основно руските източници и интерпретации на проблемите, свързани с гореспоменатото "геополитическо завръщане". Отдавайки дължимото на ролята на Владимир Путин и неговото дългогодишно лидерство като президент, премиер и отново дългосрочен президент на Русия, дисертантът свързва геополитическото въздигане на Русия след началото на нашия век изключително с неговата лична роля в този процес. Без да подценяваме ролята на едноличното лидерство в една система на управление като тази на РФ, струва ми се, че възходящата промяна в ролята на Русия през последното десетилетие е пряко свързана и с редица други фактори и обстоятелства. Преди всичко е важно да се подчертае, че след 11. 09.2001г. и последвалите военни акции на САЩ в Афганистан и Ирак, в международната система се формираха изненадващо широки пространства на стратегически вакуум, в които навлязоха свободно алтернативни международни сили и фактори - Русия, Китай, Иран. Именно отдръпването на САЩ от определени позиции - в частност в Евразия - доведе до разширяващия се стратегически потенциал и на самата Русия.

При разглеждането на стратегията за национална сигурност на РФ, дисертантът е очертал една твърде розова картина на икономическото развитие на страната. Не подлежи на съмнение фактът за икономическото възмогване на РФ през първото десетилетие от управлението на Вл. Путин, но два аргумента тук трябва да намерят своето значимо място. Първо, това икономическо възмогване става възможно преди всичко благодарение на устойчиво високите цени през цялото десетилетие на въглеводородите, върху чийто износ се крепи основно приходната част в бюджета на РФ. Второ, за съжаление, огромните приходи от експорта на нефт и газ не доведоха до сериозни резултати и инвестиции в модернизацията на икономическата база на РФ. След въвеждането на международните санкции върху РФ след окупацията на Крим и военните действия в Донбас, както и след намаляването на пазарните цени на нефта и газа, възможностите за икономическа модернизация допълнително бяха ограничени.

Третата глава на дисертацията - "Русия между доктрината и реалността" - е посветена на съотношението между доктриналните основания на стратегията за сигурност на РФ и политическите процеси на промяна в света в контекста на ролята на Русия за тяхното структуриране и развитие. Главата започва с интерпретация на тезата за "управляемия хаос" като инструмент за геополитическо преформатиране. Тук може би е необходимо

да се подчертае, че в руските интерпретации на стратегията на САЩ и Европа по отношение на граничните зони между Русия и Запада, всеки процес на социална и политическа промяна в постсъветското пространство бива разглеждан като целенасочена западна стратегия за дестабилизация и "обграждане" на Русия. Политическият елит на Русия не просто ограничава демократичните инструменти за управление и стеснява ролята на гражданите и обществото в управлението на РФ. Водещите възгледи в системата на "вертикалата на властта" просто не допускат - отхвърлят всяка възможност за съществуване на автономно, независимо от властта обществено и политическо движение, стремящо се към промяна на статуквото. Именно заради това, интерпретациите на движенията за национална еманципация в постсъветското пространство - "Розовата революция" в Грузия от 2003 г., "Оранжевата революция" в Украйна от 2004 г. и "Майданът" в Киев от 2014 г. биват разглеждани от Кремъл изцяло като чужди - западни (американски) политически проекти за дестабилизация на пространството около Русия и за стесняване на нейната международна геополитическа проекция. Оттук и свръх-доверяването на теориите за управляемия хаос и режимната дестабилизация. Същевременно, разглеждайки тези руски визии за заобикалящия Русия свят, дисертантът не споменава самото понятие за "хибридна война" и не се фокусира върху алтернативните стратегии на Русия за дестабилизация на нейната западна периферия в лицето на страните от Източна Европа. Машабната пропагандна война срещу Европа, опитите за геополитическо настъпление през дестабилизация на източноевропейските общества могат да намерят по-широка и балансирана интерпретация при изследването на взаимовръзките между доктрина и реалност.

Една от най-интересните части на дисертационния труд е анализът на геополитическите вектори на стратегически интерес на Русия по отношение на Близкия изток, Балканите, Кавказ, Средна Азия, Украйна и Турция. Прави впечатление отсъствието на Европа - на ЕС като част от тези геополитически вектори на стратегически интерес. Отношението на руския политически връх към Европа е амбивалентно и променящо се във времето. Ако до края на първото десетилетие от нашия век Русия гледаше на ЕС снизходително предвид неговия крайно ограничен стратегически - геополитически потенциал, програмата на ЕС за Източното партньорство - за разширено сътрудничество и стопанска интеграция на постсъветските страни в европейското пространство, сигнализира сериозен сигнал за опасност в Москва.

Русия разглежда стопанската интеграция на постсъветските републики като пряка заплаха за своето собствено икономическо пространство и реагира много мощно и заплашително спрямо възможността на своите постсъветски съседи да се присъединят към процеса на европейска интеграция - макар и като периферни и ограничени в достъпа си до европейския пазар партньори. Привлекателността на европейския модел за развитие и слабостта на Европа като стратегически фактор мотивират Русия за една нарастващо агресивна и инвазивна политика на дестабилизация спрямо източните страни-членки на ЕС. Преимуществено малките и крехки икономически и институционално източноевропейски страни са удобен плацдарм за внушително "геополитическо завръщане" на Русия като "велика сила". Я се опитайте да се завърнете на сцената като предизвикате Китай! Така Източна Европа е стратегическо направление от приоритетен интерес за завръщане на Русия в клуба на "великите" - на този етап чрез енергиен монопол, дестабилизация, пропагандна война и масирано корумпиране на източноевропейските елити.

Много интересно стратегическо направление - "геополитически вектор" на руски интерес е Кавказкият регион. От една страна, Северен Кавказ е сред най-нестабилните и размирни региони на днешна Русия, където народите биват управлявани като феодални емирати, заплахата от радикален ислям е много силна и нарства, а степента на федерален контрол върху планинската територия варира според обстоятелствата. От друга страна, Южен Кавказ е регион от ключово стратегическо значение за комуникациите между Европа и Азия, включително и като път за експорт на каспийските и централноазиатски въглеводороди в западно направление. Така Европа, САЩ и Турция са заинтересовани от развитието на направлението Изток - Запад в Южен Кавказ както по търговски, така и по стратегически съображения. Интересите на Русия са противоположни. С разпадането на СССР Москва изгуби пряк достъп до линията на стратегически контрол между Русия и Турция, която е очертана още през 19 век. За Русия тази линия се очертава от присъствието на руската военна база в Гюмри - Армения. Затова успешният опит на грузинаския президент Саакашвили за изтегляне на руските военни бази от Грузия, осъществяващи логистичната връзка с Гюмри, доведе до руската интервенция в Грузия от 2008 г., в резултат на която бе частично възстановено руското присъствие "в дълбочина" в Южен Кавказ.

За Русия коридорът Изток - Запад в Южен Кавказ трябва да бъде блокиран, а коридорът Север - Юг поддържан като основно стратегическо направление на контрол. Нещо повече - затварянето на коридора Изток - Запад по необходимост насочва експорта на суровините на Каспийско море и Средна Азия към Русия. Интересни допълнения към текста на дисертацията могат да бъдат направени и по отношение на руския "стратегически вектор" на Балканите, където Русия и Турция имат често паралелни и взаимодопълващи се стратегически интереси, насочени срещу Европа и Запада като цяло.

Изводите от анализа в дисертацията са коректно представени, макар, че биха могли да бъдат защитени и с част от допълнителната аргументация, която предлагам по-горе в рамките на тази рецензия. Напълно коректен и отговарящ на истината е изводът за статута на съвременната международна система като система в процес на трансформация. Едноплюсният свят от 90-те години и системата на либерален консенсус отстъпват позиции на един хаотичен процес на възникване на нови концентрации на сила и стратегическа проекция в съвременния свят, които имат претенции да са нови "полюси". Макар да не са съвсем близо до своето конституиране като "полюси", сили като Русия и Китай безспорно засилват своята стратегическа проекция и въздействие върху процесите в съвременния свят. Преждевременна би била оценката за залеза на американската хегемония, въпреки оттеглянето на САЩ от редица позиции на контрол в международната система през последното десетилетие. Предвид на комбинацията от статута на все още водеща световна икономика с високотехнологичен потенциал, доминираща военна сила в сравнителен план (макар, че Китай и Русия засилват своите потенциали), и все още силна "мека власт", САЩ остават в обзримо бъдеще като водеща световна сила, макар, че навлизането на света в многополюсна ера не е обратимо и ще се случва в процеса на следващите десетилетия.

Коректен е и изводът за "стратегическата самота" на Русия в процеса на възникване на един нов многополюсен свят и амбициите на Москва да се превърне отново в "световна сила". При едно по-нататъшно развитие на докторската теза този извод би могъл да бъде обогатен с конкретен анализ за причините Русия да бъде "самотна" - без реални

съюзници в реализцията на своята доктрина за сигурност и проекция на международно влияние.

Липсата на реален потенциал за обединение на "големите сили" в Азия - Русия и Китай - в алтернативен полюс на Запада е също коректен извод от анализа в дисертацията. Русия е ориентирана преимуществено към хегемонизиране на евразийското пространство - т.е. установяване на контрол или поне съществено влияние върху страните и регионите, които принадлежаха към СССР и отчасти - към бившия източен блок. Всяка по-добре структурирана инициатива за партньорство между Москва и Пекин би обединила днес твърде разединения Запад. Ориентацията към евразийска хегемония на Москва се определя и от идеологическите предпоставки, които стоят в основата на днешната доста хаотична комбинация между имперска - постсъветска носталгия, православие и евразийски месианизъм, доминираща публичната легитимация на политическия режим на Путин в Русия.

Научните приноси на дисертанта са формулирани в наситено добра светлина от самия автор в автореферата към дисертацията, но ако се абстрахираме от някои прекалено ласкави формулировки, трябва да подчертаем, че дисертацията има приносен характер преди всичко в обобщаването и систематизирането на основните концептуални течения във формирането на актуалната стратегия за сигурност - и като цяло, за международно присъствие на РФ при управлението на Вл. Путин през второто десетилетие на нашия век. Дисертацията ще има важна роля в популяризирането на възгледите и теориите на водещите руски учени и идеолози в областта на геополитическата теория в частност и на международните отношения като цяло. Дисертацията обобщава многоликата реалност на аналитично мислене, стратегическо развитие и политическо действие в съвременна Русия през призмата на един компетентен политологичен анализ. Обхвата на темата и на литературата по темата прави този успех на дисертанта наистина впечатляващ.

Препоръчвам на почитаемото жури да присъди на дисертанта Галин Неделчев Дурев научната степен "доктор по политология" съгласно шифър 05.11.02.

София, 22.04. 2018 г.

Рецензент:

Доцент Огнян Минчев, д.с.н.